

M U T A T Ó

SZÓ-, TÁRGY- ÉS NÉVMUTATÓ

MÉSZÖLY GEDEON ÓMAGYAR SZÖVEGEK NYELVTÖRTÉNETI MAGYARÁZATOKKAL
C. MŰVÉHEZ

Bratinka József

Mészöly Gedeon nem írt összefoglaló nyelvtörténeti munkát, nyelvemlékeink világában kalandozó egyetemi segédkönyve, az *Ómagyar szövegek*¹ mégis hasonló ihletésű: lapjain a szerző munkásságának elvi és módszertani összegzése kerekedik ki. Szellemi önéletrajz, melyben a tudós—nyelvemester valamennyi lényeges témája, nézete előkerül, gondolkodásának és stílusának minden savával-borsával. (Itt válaszolt vitázó ellenfeleinek viszonylag új ellenvetéseire is, összefoglalva pl. az ómagyar kettőshangzókra, az ősi igenevekre vagy a Mária-siralom versformájára vonatkozó fontos megállapításait.) — Mindez amennyire javára válik a szerzőnek és hasznára az olvasónak, annyira meg is nehezíti a praktikus használót: az adalékokat gyűjtő kutató vagy a vizsgára készülő hallgató dolgát. Ebből az — egyre sürgetőbb — szükségéből született az alábbi *Mutató*, melyet az *Ómagyar szövegek* (nagy részének) újbóli kiadása² is időszerűvé tesz, és amely — a maga szerény módján — a Mészöly-életmű jobb megismerését kívánja szolgálni.

A *Mutató* szerkesztésében a kialakult hagyományokat követtem. A nyelvtörténeti-etimológiai kutatás szempontjából számbajöhető minden lényeges kifejtést vagy észrevételt feldolgoz-

---

¹ Mészöly Gedeon: *Ómagyar szövegek nyelvtörténeti magyarázatokkal*. Egyetemi segédkönyv. Tankönyvkiadó, Bp. 1956.

² Mészöly Gedeon: *Népünk és nyelvünk*. Válogatott tanulmányok. Szerk. Szathmári István. Gondolat, Bp. 1982. (Az *Ómagyar szövegek* a 256-495. lapon található.)

tam; ezek tárgyuk, illetőleg kulcsszavuk (-szavaik) szerint kereshetők vissza. Az összetartozó részadatokat nyelvtani kategóriájuk szerint közös címszó (pl. hangváltozás, ige- és névszóragozás, képzők) alá vontam. — Megtalálható minden olyan tudós, kutató neve is, akire a szerző (hivatkozásként vagy polémia során, esetleg idézettel is) szövegében utal. — Az egyes kérdések, szófejtések lapszámainál figyelembe vettem a (nem ritka) kitérőket, illetőleg a tényeges, tartalmi lezárást. — A zárójelbe tett lapszámok a Szathmári István szerkesztette kiadás megfelelő helyeit jelölik; ahol ez hiányzik, egyszersmind jelzi az új kiadásbeli hiányt.

A-BÁRC

a hangértéke 15, 237 (461),
242 (468).

-*d* (mutató ind. szó) 127 (377).

Abád, Obád 55 (277).

adattam 'datus sum' 226 (443).

adott vala, adta vala
(múlt i.) 180.

dgyá ~ dnyú < dgyú ~ dldé
70-82 (299-316).

ajtó 170-1.

**al-* ~ **dl-*, **alt-* ~ **olt-*
69-70 (297-8), 81 (315).

alany l. mondatrészek.

ald, dldomás, dldoz 48 (266),
65-82 (291-316).

alkalom, alkalmas 65-82
(291-316).

alkonyodik, alkonyodat —
napdldozat 79-81 (312-315).

alkot, alkotmány 67-82
(294-316).

alku, alkó, alkuszik 66-82
(293-316).

állatnevek: török eredetű ~
88-9 (326-7); gyermeknév-
ként 86 (322).

állítmány l. mondatrészek.

Almus (An.), Almos 48 (266),
53-4 (273-4), 64 (289).

Anonymus (P. mester) króni-
kájából: latin eredetije
42-6 (258-64); m. fordítá-
sa 43-7 (259-65); jegyze-
tek 48 (266); ny.tört.
tanulságok 48-102 (267-347).

Arany János 17, 28, 51 (271),
95 (336), 99 (341).

archaikus vonások nyelvünkben
159-61 (423-5), 190-96.

Arpdá, árpa 55-6 (277-8), 93
(333).

aruk, aruk fee, aruk tue (TA.)
10, 12-3.

asauuagi (TA.) 12.

ass(ik) 234-5 (456-8).

aszó < aszay, aszay-a 11-2,
137 (392), 167-8, 174.

avar, avas — *ov > ó* 181.

azah, azaa (TA.) 11-2, 137
(392), 167-8.

babu humca (TA.) 13.

bagat mezee (TA.) 12.

balatin, bolatin (TA.) 10.

Bálint Sándor 130 (382), 140
(396).

baluuan, baluana (TA.) 12-3.

Bárczi Géza 10-3, 15, 19, 21,
40, 52 (272), 65 (291),
93 (332-3), 169-70, 172-3,
186, 193, 199, 201, 207, 215,
218-9, 231 (451), 234 (456),
239 (464), 242 (468).

BART-CSI

- Barta János 125 (375), 251-2 (482), 254 (485).
- Bátly Zsigmond. 90-1 (328-9).
- Beke Ödön 159 (423), 219, 243 (469).
- birtokos személyragozás: tör-ténete 152 (412), 155-6 (416-8), 164 (430); test-rész- és rokonságnevek ~a 157-60 (420-4); [birt. sze-mélyrag: határozórag és ~ sorrendje 160-1 (424-6); ~os fn. igenév 182-3; ~os állapothat. igenév 161-4 (426-30), 191-2; elhomályo-sult ~ 157-60 (420-4), 235 (458); ~ illeszkedése 236-7 (460); -a, -e, -ja, -je 137 (391-2), 179, 182-3; kínszatja, nemzeti-félék 216-7, 220-1 (435-6); faluja — falva stb. 139-40 (394-6); -muk, -mük, -omk, -unk 129-30 (381), 158 (421-2); -tok, -tek, -tök 129 (380-1); -uk, -ük 183.
- bocsát: szájjára ~, folyni ~ 214-5.
- Bodoctu (An.), Bodajk 50-1 (269-70), 241 (466).
- Bodoklár > Bodoglár 51 (270).
- Bojt < Boktu 50 (269), 241 (466).
- Borsu, Borsod (An.) 48 (266), 56 (277-8), 93 (333).
- boudug (Hl.); Bódog, boldog 172.
- bő 205.
- brokinarea (TA.) 11.
- bú < *buyu 232-3 (454).
- Budenz József 140 (397), 219.
- buk(ik) — búj(ik), buktatás — bujtás 49-50 (267-9).
- bulscassa (HB.) 214-5.
- buol (ÓMS.) 232-3 (454-5); 235 (458), 237 (460), 242 (468), 254 (485).
- búvár — bujár 49 (267).
- bűdös — bűzös 238-9 (463-4), 241 (466).
- bűnhössz(ik) — bűnhöt 257 (489-90).
- bűz, íze-bíze 238-9 (463-4), 241-2 (466-8).
- castelic, kastelic (TA.) 12.
- ch hangértéke (HB.) 190.
- choltat (HB.) 190-1, 196.
- chomuv (HB.) 130 (381), 136 (390), 139 (395).
- ques humuc (TA.) 13.
- questi (TA.) 13.
- culun (TA.) 13.
- Czuczor Gergely 201, 218.
- Csefkó Gyula 234 (457).
- Csernyecov, V. Ny. 92 (331-2), 96-7 (338).
- csikó, csitkó 85-6 (321-2).
- csirke — tikfi, tyúkfi 85-6 (322).

CSU-FAJ

osupa, csupán 183-4.

Csúry Bálint 17, 130 (382),
140 (396), 172, 196.

daru: daruk — darvak 130-1
(382-3), 135-6 (389-90).

Dentumoger (An.), *Dentü* —
Don ~ Den 51-3 (271-3).

diftongus 1. kettőshangzó.

Döbrentei Gábor 230 (449).

Eckhardt Sándor 90 (328).

ecli (TA.) 12.

Ecsedi István 60 (284).

édés — észs ~ izés 238-9
(462-4).

éfiatta 161 (426).

égy-füzésű(ak) 201-2.

el (igek.), *elé* (hat.szó) 198.

él — eleven, elevente 209-10.

eleui humuk (TA.) 12.

eleve (HB.) — *elő ~ elé*
(sorsz.) 125 (375),
127-8 (378-9), 212.

elleni: lóra ~ 88 (325).

elnie (HB.) 181-3.

előhangzó 104; vs toldalékok
104-5, 177-8; 1. még:
tővéghangzó

ém ~ őm ~ évém 155 (417), 180.

emdul (HB.) 187-90.

eme, emse 56-7 (278-9).

Emesü, Emes—Almos-monda 48
(266), 54-5, 56-8 (274-80).

emébat < em- 190.

eneyo (HB.) 221 (436), 228 (446).

enyém (gen.) 167 (434).

ennyi — mennyi 140 (396-7).

Eötvös Károly 84 (319).

epe, eped, epeélg 234-5 (456-8).

epedek (ÓMS.) 234-5 (456-8),
242 (468).

építkezés: népi ~ 58-60 (281-4).

Érdy-kódex 242 (468), 252-3
(482-4).

és ~ is 127 (377).

esküszik, esd 76 (307), 80 (314).

est, este 196.

eu, ev, ew hangértéke 180.

év 205.

avec (HB.) 221 (436).

ezes (ÓMS.) 238-9 (462-3), 242
(468).

fd-γ > fd — fd-d > fd-j-d fd-v-d
(lat.) 178-9.

faj — fi, fajozik — fiazik
200-3.

FAL-GRA

fal 63 (288).

falu: *faluk* — *falvak*,
faluja — *falva* 130-9
(381-95).

feheruaru rea meneh hodu utu
rea (TA.) 12.

fék 88 (326), 91-2 (331-2).

fekete humuc (TA.) 13.

feleym (HB.), *fél* 129 (380).

férj — *fi* + *ér* 52 (272).

feze (HB.) 210-4, 220.

fi < *fiyu 232-3 (454), 242
(468).

fias — *fajos*, *fajtalan* 200-2.

finnugor: népköltészet, verse-
lés 243-6 (470-4), 248-50
(476-80), 254-5 (485-7);
~ nyelvek elkülönülése
101-2 (346).

fizás — *fizás* 201-2.

fizeg, *fizeg azaa* (TA.) 11-2.

fizet — *fiz-* ~ *fíz-* 213-4,
220.

Fludorovits Jolán 210.

foianec (HB.) 200-3.

fok < *fuk* — *fő* 10, 15-9, 203.

fokváltkozás: finnugor és m.
~ kére -e 239-42 (464-8).

folu, *folv*, -*foluuan* olvasata
131 (383-4), 138-9 (393-4).

folyónevek: ősi ~ 51 (270).

fotudi (TA.) 12.

fő: *feje*: > *fej* 11-2, 17-8.

fő lő 88 (326).

főnév: időfogalom tartalmú ~ek
195-6; l. még: állat-,
folyó-, nép-, ragadvány-,
rokonság-, személynév-, szín-,
testrész-, totemisztikus
nevek.

fuegnes humuc (TA.) 13.

fugwa (ÖMS.) 256 (488), 259-61
(492-5).

fuk (TA.) 10, 15-6.

fyodum (ÖMS.) 242-3 (468-9).

γ: kiesése 204, 233 (454);
~ palatalizáló hatása 174;
~ *h* jelölése, jelöletlensége
11-2, 15, 48 (267), 103.

g — *gg* hangértéke (HB.) 170-1.

gamas (TA.) 10.

gisnav (TA.) 11.

gnir uege holmodia rea (TA.)
12.

Gombocz Zoltán 53-5 (273-7),
126 (375), 132 (384), 134
(388), 210, 241 (466); | Gom-
bocz — Melich: EtSz. 37,
55 (277), 65 (291), 182, 234
(456).

gondolatritmus, -párhuzam 233
(454), 243-6 (470-4),
249-51 (478-81).

Gragger Róbert 256 (488),
258-9 (490, 492).

gy: hosszúságának jelölése
(HB.) 170-1.

gyermék, gyermek-ló 86-9
(322-5, 327-8), 93 (332-3).

Györfly István 16, 27, 59
(282-3), 98-9 (340-2).

h: *ch* jelölése 190; *h* ~ *χ* —
k megkülönböztető jelölése
(An.) 50 (269).

hagyján < *hadd járjon* 214.

halászat: ősm.-ok téli *va* 26-7.

Halotti Beszéd és Könyörgés:
betűhív szövege 112 (357);
fonetikus átírása 111 (353-5);
értelmezése 110 (352-4);
latin forrása és fordítása
106-9 (348-51); jegyzetek
129-232 (380-452); ~ követke-
zetes helyesírása 169-70.

halvány < *halván* (igen.) 207-8.

hamu: *hamuja* — *hamva* > *hamma*
139-40 (395-6).

hanghelyettesítési elmélet
(Bárczi) 168-9, 173.

hangmegfelelés: vog. -*ǣ* ~ *m*.
-*gy* 52 (272).

hangréstöltő: *j* (*i*) 137-8
(392-3), 216, 220 (435);
j ~ *v* 179; *v* 140 (396),
210, 233 (454).

hangtörténet és helyesírástör-
ténét 139 (395), 169.

hangváltakozás: *k* ~ *χ* ~ *j* (*i*)
49 (267-8), 240-1 (465-6);
ny ~ *gy* 72-3 (301-3);
s - *sz* 232 (453).

hangváltkozás: nyíltabbá válás
15; kétnyíltszótagos ten-
dencia 48 (267); zöngésü-
lés 256-7 (488-90);

*-*γ* > -*δ*, -*d* (> *a*) ~ -*δ*,
-*é* (> *e*), -*vδ*, -*vd* (> *va*)
~ -*vδ*, -*vé* (> *ve*) 178;

*-*k*- > -*∅*- 205;

*-*kt* > *-*χt* > -*jt* 50 (269);

-*n* > -*ny* 209; *-*η* > *-*γ* > -*v*

-*v* > *v̄* 17-8; *-*m*- > -*v*-[-*w*-]

169; *-*nk*, *-*nt*, *-*mp* > -*g*,

-*d*, -*b* 18; *ny*-

(*m*-) > *gy*- (*m*-) 87 (324);

102 (346-7); *-*sz*- > *∅* 234-5

(456-8); *-*t* > *-*sz* > -*z*,

*-*t* > -*gy* 257 (490); -*z* +

V + *s* > -*d* + *V* + *s* 238-9

(463-4), 241 (466).

haragutta 162-3 (427-8).

harmadfló 83 (318), 88-9
(325, 327-8).

harmad-ik 222 (438).

harmu ferteu, harmu hig (TA.)
13.

határozó 1. mondatrészek.

határozórag 1. névszóragozás.

haza < *hász-d* 166 (433).

hazoa (HB.) 124 (372), 165-7
(431-4).

hé ~ *hl*, *hiu*, *hiju*, *héju* 183-4.

helyesírástörténet 138-9
(394-5), 169-70.

Heon (HB.) *hévan* ~ *hívan* —
héjan ~ *híjan* 183-4.

Herman Ottó 28, 82 (317), 98
(341).

hiátus(töltő) 1. hangrés(töltő).

hím, *hímes*, *hím(ik)*, *hím-fa*
58 (281), 60-4 (284-9).

HOL-IKT

holmodi rea (TA.) 11-2.

holt, holt-a, holtá-n, -ban
191-2, 196.

holut > holt > halt —
holut > halot > halott ~
halatt 196.

holz (HB.) 189-90.

Hóman Bálint 83 (318-9),
85 (320-1), 88 (326),
92 (331-2), 248 (477).

Horger Antal 25, 81 (316),
86 (323).

horhó, horhagy 99 (342).

hullothya, hioll (ÓMS.)
216, 251 (481).

hurhu (TA.) 11.

huztuawa (ÓMS.), *húz, húzlat*
256-61 (488-95).

Hymusuduor (An.) 58-64 (281-90).

iarov (HB.) 172.

id ~ úd, igy ~ ugy 74-5 (305-6).

időhatározói mellékmondat 143-4 (400-2).

igeidők, -jelek l. igeragozás.

igekötők: története 198; hiánya
(HB., ÓMS.) 199, 235-6
(458-9).

igenevek: mondatbeli szerepe
175-7; a 6fajl. értéke 192-3,
195; -ó, -ó közös ~ jelentése
66 (293), 181, 189; összefüg-
gése az elb. múlttal 150-1
(410), 174, 177-9; -t, -tt
közös ~ 196-8; összefüggése a
bef. múlttal 205-7; -t(t)a,

-t(t)e közös hat. ~ 162-4
(426-30), 191-2; szem.ragos
főnévi ~ 182-3; *terümtévé*
szem.ragtalansága 176-7;
~ v-s változatai 177-9;
l. még: képzők.

igenévszó 160 (424).

igeragozás: történe e 151-6
(411-8); tárgyas ~ 152-6
(412-9), 164 (430); *ik-es*
~ 221-8 (436-47); szenvedő
~ 225-6 (442-3), 228-9
(446-7); | személyragok:
története 151-6 (1-8);
3. szem.ragtalansá. 151-4
(411-6), eltérő fejlődése
224-5 (441-2), illeszkedése
223-4 (439-40); Tb. 1. szem.
-muk, -mük 129-30 (381);
| igeidők: ősi jeltelensége
179-80; elb. múlt igenévi
eredete 150-1 (410), 174,
177-9, 205-7, 3. szem. rag-
talansága (*hallá-ja-probl.)
144-52 (402-13), 226-8
(444-6); tárgyas elb. múlt
144-6 (402-5), 156 (418-9),
-v-s változatai 177-9;
szánték-félék 174; -t, -tt
jelű bef. múlt 163-4
(428-30), 222 (438), jelen-
tése 225 (442); *adta* vala-
féle összetett múlt 163
(428); (*meg*)szakasztja vala-
félék 199-200; jeltelen jö-
vő 187; -and; -end < -md
jelű jövő 187-90; összetett
jövő 188; ligemódok: felté-
teles, *halland-ja, -ják,*
törné-jék-félék 145-50
(403-9), 154 (415), 226-7
(444-6), *keresnéik-félék* 228
(446); felszólító, -j haso-
nulása 171.

ikerszók 241-2 (467).

ikes ragozás l. igeragozás.

iktat — *joxtot* 49 (267),
240 (465-6).

ILD-KÉP

ildetuitvl (HB.) 219-20.

illeszt, illő, illendő — alkalmas 6-7 (292-4).

intetvínec (HB.), int < im-t 218-20 (435).

innya, innyok (fn. igen.) 182-3.

iorgossun (HB.) 214-5.

iouben, iou felevl (HB.) 172.

íráshibák: kódexekben, oklevelekben 132-6 (384-90); *tylloth* 197; ÖMS.-ben 232 (453), 250 (480).

irgalom, irg- ~ jorg- 215.

irodalmi nyelv 254-5 (485-7).

is ~ és 127 (377).

isemücut (HB.) 157-9 (419-22).

istenáldozat: pogány ~ 75-9 (305-12).

itu: eri itu rea (TA.) 11.

iv hangértéke (HB.) 157 (419).

íz ~ ész, észs, íze-bíze 238-9 (462-4), 241-2 (467-8).

Jakubovich Emil 248-50 (476-9).

jár — jargal 214-5.

jelentésváltozás: jels.megosz-lás, -elkülönülés 18-20, 156 (418), 203; ráértés szerepe 156 (418-9); ~ alaki következménye 139-40 (395-6); ~ tapadással 29; antropomorf szeml. 81 (315), 96 (337); konkrét + absztrakt ir. ~ 144 (401), 160-1 (423-6), 182, 189-91, 207; testi + lelki ir. ~ 219.

jelző 1. mondatrészek.

-jó 'folyó' < jöv ~ jóv 16, 48 (266), 74 (305), 169.

jobbágy < jóbágy 64-5 (290-1).

Juhász Jenő 214.

k — h ~ x megkülönböztető je-lölése (An.) 50 (269).

Kannisto, Artturi 257 (490).

kapcsoló hang 220 (435); 1. még: hangréstöltő.

kapu 135-6 (389-90).

kegiggen (HB.) 214.

kegilmehel 129 (380).

kel, keletkezik 35.

kengyel 88 (326).

képzők. I ige képzők: vog.

-β--γ- (passz./praes.) 221 (436); -d (gyak.) 74 (304), 189; -doz < -tuz (gyak.) 256-7 (488-90); -döz < d+_z 220; *-kt- > -xt > -jt (műv.) 241 (466); -m, -m+d (inch.) 75 (306), 189, 193; -ódik, -ödik (passz.) 221 (436); -sz (praes.) 180; -sz > -z 256-7 (488-90); -t > -d (praes.) 256-7 (488, 490); -t > -tat, -tet (műv.) 49-50 (267-9), 67 (294), 257 (489-90); -z, -d+_z (gyak.) 74-5 (304, 306); I névszókép-zők: -dn ~ -dgy, -én ~ -ény 99-100 (343); -dr, -ér 181; -ds, -és 178; at, -et < -otu, -etü 193, 195-6, 215-8, 220 (435-6), 237 (461); -d (dim.) 55-6 (276-8), 242-3 (468-9); -d ~ -di < -t ~ -ti (dim.)

KER-LUK

- 256 (488); -k > -g (dim.) 50 (270), 164-5 (430-1); -m (dim.) 86 (322-3), 93-4 (333-4); -nyi < -ni ~ -né 140-3 (396-400), 193; -r (dim.) 181; -s (dim.) 57-8 (279-81); -vény, -vény < -ván, -vén 208-10; I igenévképzők: -andó, -endő 189-90; -γ 20A; -ni 182-3; -ó, -ő 167-8, 172-81; -t, -tt 162-4 (426-30), 196-8, 205-7.
- Kertész Manó 57 (279).
- kethwe (ÓMS.) 256 (488), 259-61 (492-5).
- kettőshangzók: eü 205; uü 130 (381), 135-6 (389-91); üü 157 (419); ü, ü utótagú ~ 168-9, 171-3, 180.
- kert hel (TA.) 10.
- keuris tue (TA.) 10.
- kiált < kaját < *kaj- 76 (307-8).
- kikelet 81 (315), 194-6.
- kinzotviatwl (HB.) 215-8, 220 (435).
- Kiss Géza 130 (382), 140 (396), 205.
- Klaniczay Tibor 125 (375), 251-2 (482), 254 (485).
- Klemm Antal 154-5 (416-7), 164 (430).
- Kniezsa László 50 (270), 135-6 (388-90), 138-9 (394), 156-7 (419), 173, 186.
- koku zarra (TA.) 10.
- Komáromi Csipkés György 149-50 (408).
- kőrta > kőrös, Kőrös 48 (266), 51 (270-1).
- kötőszó: időhat.-i mellékmondat vva 143-4 (400-2).
- Kövesdi Pál 188.
- kues kut (TA.) 10.
- kules — kilines 110.
- kurtuel fa (TA.) 11.
- Kuthy Lajos 21-3, 28.
- kynzassal (ÓMS.) 125-6 (375-6).
- Latiatuc (HB.) 129 (380).
- latinizmus 183.
- Laziczius Gyula 242 (468).
- lé: leve-s 169.
- lean syher (TA.) 12.
- Lehr Albert 230-1 (450).
- Lelu (An.), lélu 48 (266), 131 (383), 185.
- lön ~ lén < léun 204.
- levn (HB.) 203-10.
- licou íráshiba 135 (388).
- Liimola, Matti 241 (466).
- ló, ló-fi(ú) (lovaskultúra) 82-93 (316-33).
- luazu holma (TA.) 12.
- Lukács Károly 20.

LYU-NEK

lyuk < *liku* 134-6 (388-90).

maga < *mag* 231 (451).

magánhangzók: rendszere 236 (459); illeszkedése (ÓMS.) 236-8 (459-61), 242 (468); zártabb ~ 48 (266), 103; 1. még: előhangzó, fokváltozás, hangrész(töltő), hangváltozás, kettőshangzók, tövéghangzó.

Magyar, magyar(i) 52 (271-2).

másodfű ló 83 (318), 88-9 (325, 327-8).

mássalhangzók: hosszú és rövid ~ (HB. *ovga*) 170-2; 1. még: fokváltakozás, hanghelyettesítés, hangmegfelelés, hangréstöltő, hangváltakozás, hangváltozás.

másuvá — *máséd* 165-6 (432-3).

még < *migé* ~ *mögé* 198-9.

mëgyër ~ *mogyër* ~ *magyar* 52 (271-2).

mëgye ~ *mëgyá-ja* 11, 137 (392-3), 179.

Melich János 135 (388), 164 (430), 168, 186, 217, 235 (458), 239-40 (264-5), 242 (467).

mell — *mál* 19-20, 203.

mellékmondat 1. időhatározói ~

mënd-k, *-l*, *mëne* 174, 177-9.

meneh (TA.) 12, 167-8, 174.

Menyi (HB.) < *mi-né* 140-4 (396-402).

mer, *merő*, *merevény* 209.

mező, *Mezőföld* 12, 24-5.

mige zokoztia vola (HB.) 198-200.

milostben (HB.) 144 (402).

miv (HB.) 156-7 (419).

monarau bukurea (TA.) 11.

mondatrészek: története 221-2 (436-8); 1 állítmány 175-6, 207, 225-6 (442-3); 1 alany: ált. ~ 221-6 (436-43), 228 (447); 1 tárgy: ragtalan, részleges, teljes ~ 221-3 (436-9); 1 határozók 144 (401-2), 161-2 (425-7), 177, 195; 1 jelző 177, 142-3 (399-400).

mortis, *mortis uuasara kuta rea* (TA.) 11-2.

mulhotia (HB.) 129 (380).

Munkácsi Bernát 37, 76-83 (308-19), 89 (327), 90-2 (328-32), 96 (338), 131 (382-3), 198, 243-6 (470-3), 249 (478), 254-5 (485-7).

munorau / monarau kereku (TA.) 11.

Négyesy László 126 (375), 247 (475).

neki (HB.) 164-5 (430-1).

NÉM-ÓMA

Németh Gyula 51 (271), 54-5
(275-6), 64 (290), 82 (316),
91 (330-1), 93 (332-3).

népnevek: "belső" ~ 52 (272).

név: neve 169.

névszóragozás: | tárgyrag: -m
221 (437); -t 103-5, 221-2
(437-8); | határozóragok:
-d, -é ~ -vd, -vé < *-y < *-k
(lat.) 128 (379), 164-7
(430-4), 178-9; -ben 144
(402), 236 (460); -hel (instr.
HB.) 129 (380); -ig ~ -ég
(term.) 164 (430-1); -l
(abl./instr.) 233 (454-5),
254 (485); -n 160-1 (424-5),
204-10, 229-32 (448-9, 451-2);
-nak, -nek (dat./gen.)
102-3 (347), 164-7 (430-1,
433-4); -né > -ni > -nyi
(lat.) 141-4 (397-402),
164-5 (431), 182-3, 193; -nul
(abl.) 165 (431); -ol
(instr. ÓMS.) 233 (454-5),
237 (460-1), 254 (485);
-ra, -re < rēd 12, 40, 103,
182; -t, -tt (loc.) 160-3
(424-9), 183, 192-6, 207-8;
-n + t(t) 229-30 (448-9);
-tól, -től 233 (454-5);
-val, -vel 129 (380), 233
(454-5), 237 (460-1), 254
(485-6); | ~ és szem.rag
sorrendje 160-1 (424-5);
~ szem. ragos igeneveken
191-2; l. még: birtokos
szem. ragozás.

nódt, nógat < nó 219.

nogu azal fele rea (TA.) 12.

Numuolohod (VárReg.) 168, 204.

nyelvemlékek: szórvány ~ 105,
123 (372); görög ny. okle-
velek 167-8; szöveg magy.
módszere 123-8 (372-9).

nyelvhelyességi szempont (szenv.
szerk.) 228-9 (447).

nyelvjárás: ugor vok 20,
203, 257 (490).

nyelvtan: régi m. vok forrás-
értéke 146-50 (405-9).

nyelvtudomány: ~ és űstörténet
84-5 (319-21).

nyelvújítás: új nyelvtani alakok
216-7.

nyereg 83 (318), 87-8
(323, 326).

Nyíri Antal 16, 242 (408).

nyolo — vog. *ńol-lău* 96 (337-8).

o hangértéke 242 (468).

ó 'alt' l. *óv*; *avar*, *avas*.

oa hangértéke (HB.) 167 (434).

odut (HB.) 221 (436), 225
(442).

odutta vola (HB.) 160-4
(424-9).

ohut cutarea (TA.) 11, 180.

ól < *oꝝul 204, 233 (454).

old < ov-d 171-2.

olelothya (ÓMS.) 215-6, 251
(481).

oluphelrea (TA.) 13.

Ómagyar Mária-siralom: betűhív
szövege 123 (371); foneti-
kus átírása 122 (370);
helyreállított szövege
119-21 (365-7); értelmezése
versben 118-20 (364-6);

OPO-SÁR

- latin forrása és fordítása 114-7 (358-63); jegyzetek 232-61 (453-95); 1 ~ íráshibái 232 (453), 250 (480); ~ versformája 243-51 (470-81); verselési hibái 250-1 (480-1).
- opoudi* (TA.) 12.
- ormány* > *ormágy*, *Ormánység* 97-102 (339-47).
- orom*, *ormó* 86-7 (323), 93-5 (334-7), 99-100 (341-3).
- orr* < *or* 86-7 (323-4), 94-7 (334-9), 99 (342-3).
- ostor* 83 (318), 88 (326).
- óv* > *ó*, *óvó* — *ósa-* 180-1, 256 (488).
- ovga* (HB.) 171-2.
- ozuk* (ÓMS.) 234-5 (456-8).
- ököl* > *öklel*, *öklöz* 259-60 (492-5).
- öl* > *öldöz* ~ *üldöz* 219-20.
- ön*, *önnön* 229-32 (448-9, 451-2).
- *ön(ik)*, **önött* 230-1 (449-51).
- őszinte* 196.
- öv-é* (birt.szó) 229 (448), 231-2 (452).
- Paasonen, Heikki 101 (345), 245 (473), 249 (478).
- Pais Dezső 21, 53 (273), 55-6 (276-8), 58 (281), 64 (290), 125 (375), 130 (381), 135 (388), 138-9 (293-5), 176, 197, 228 (446), 231-3 (451, 453-5), 242 (468), 254-5 (485, 487).
- Pápai Páriz Ferenc 25, 233 (455), 235 (458), 242 (468).
- pattan*, *pattanté* > *pattantyú* 34-6, 71 (300), 174-5.
- petra*, *petr[a]e*, *petre zenaia* *hel rea* (TA.) 10, 12.
- puszta*, *pusztán* 184.
- putu ueieze* 10.
- rag*, *ragozás* 1. ige-, névszó-, birtokos szem.ragozás, újraragozás.
- ragadványnév* 57 (280).
- Ravila, Paavo 240 (465).
- rea* (TA.) 12, 40.
- Reguly Antal 52 (272).
- réjo* — *ri* 185-6.
- rejt* — *rekcent*, *rèkejt* 49-50 (267-9), 240 (466).
- Révai Miklós 230-1 (449-50).
- rím 246-7 (474-5), 249 (478); 251 (481).
- ritmus: ~os két szótag 185.
- rokon* — *roxtonk* > *rajtunk* 49-50 (267-9), 240-1 (465-6).
- rokonságnevek 243 (469).
- Rubinyi Mózes 205-6, 239 (464).
- ruuož licu* (TA.) 13, 134-5 (388-9).
- sárvé*, *sárvé* 166 (433).

SAR-SZI

- sar feu* (TA.) 11.
- sarkantyú* < *sarkanté* 71 (300), 174-5.
- Sárváratta* 161 (425-6).
- scegenul scepsagud* (ÓMS.) 251-3 (482-5).
- scouuo* (ÓMS.) 139 (394), 186, 237 (460).
- Sebestyén Gyula* 39, 54 (275).
- Cs. Sebestyén Károly* 194-5.
- sebhöz(ik)* — *sebhöt* 257 (489).
- seku ueieze* (TA.) 10, 38-40.
- sepedyk* (ÓMS.) 232 (453-4).
- serne holma* (TA.) 13.
- sík, síkság* 21-38.
- sikál, siklik, siklt* 34-8.
- sima, simul* 34.
- Simon János* 159 (423).
- Simonyi Zsigmond* 124-5 (372, 375), 132 (384-5), 140 (397), 201, 220 (435), 223-4 (439, 441), 233 (455).
- sívó ~ sívó* < *sí-* 10, 20-38.
- Solymossy Sándor* 90 (328-9), 243 (470), 245 (472), 249 (478-9).
- Sőregi János* 59-60 (283).
- söt* 127 (377).
- stílustörténet: ~ módszer* 127-8 (377-9), 176-7, 177, 211-3, 232 (453-4), 253 (484-5), 258-61 (490-5).
- suhint* — *suvaszt* 37.
- Sydou* 170.
- Sylvester János* 135 (389), 147 (405-6), 150 (410), 187, 203, 250 (480), 254 (485).
- syrolmol* (ÓMS.) 232-3 (453-5), 237 (460).
- Szabó Dénes* 134 (387), 146 (405).
- száj, szád* < *szá* 11, 16, 179.
- szántó, szánték* 167-8, 174.
- szék ~ szik* 10, 38-40.
- Szelestei-féle ráolvasás* 247-8 (475-6), 250 (479).
- személynevek: török ~* 53-4 (273-4); *~ és helynevek* 52-3 (273), 56-8 (277-81).
- széna ~ széndé-ja* 12, 137 (392-3), 179.
- Szenczi Molnár Albert* 130 (382), 135 (389), 147-50 (406-9), 163 (429), 187-8, 190, 204, 219.
- szepég* — *seped* 232 (453-4).
- Sziládi Áron* 200.
- Szilágy, Szilok* > *Zilah* 48 (266), 50 (269-70), 241 (466).
- szín-, íznevek* 234 (456-7).
- Szinnyi József* 83 (318-9), 89 (327), 124-5 (372-5), 132 (385), 134-5 (388-9), 165 (431), 168, 172, 176, 179, 190, 193, 197, 204, 207, 210, 217, 220 (435).

SZÍ-TŐZ

- 229 (447), 239-40 (464-5),
242 (468), 254 (485).
- szív* — *szék* ~ *szík* 39-40.
- szó*: *szava* 169.
- szolgálatonak* 216-8.
- szótövek*: *csonka és teljes* ~ 166
(432-3); *völ* > *vogy*-
129-30 (381); *falva, hamva*-
probl. 130-40 (381-96);
lész, tész v-s töve 203-5.
- Takáts Sándor 58-9 (281, 283),
199.
- tárgy l. mondatrészek.
- tárgyas ragozás l. igeragozás
- tárgytörténeti szempont 60
(284).
- terumteve* (HB.), *teremté* ~ *teremtő*,
teremtven 144-56 (402-19),
175-8.
- tetrésznevek: páros ~ 129 (380);
~ből származó igék 259 (493).
- tész tev-*, *tén* ~ *tőn*, *té* — *tévé*
178-80, 204-7, 210.
- therthetyk kyul* (ÓMS.) 255-6
(487-8).
- ti* hangértéke 129 (380).
- tichon* (TA.) 10.
- a Tihanyi apátság alapítóleve-
léből: latin eredetije 6-8;
m. fordítása 7-9; jegyzetek
10-13; ny.tört. tanulmányok
15-40.
- tillott* (*tylloth* DebrK.) írás-
hiba 197.
- tilutoa, tiluvt* (HB.) 187,
196-8.
- Tinódi Sebestyén 34, 67
(295), 72-3 (302), 95
(336), 199, 214.
- tiv bennetuc* (HB.) 157
(419), 221-2 (436-8).
- Toivonen, Yrjö 91 (331).
- Tonuzoba* (An.) 55 (276-7),
58 (280).
- tor* < *tur* 76 (307).
- Tosu* (An.) > *Tas* 48 (266),
64 (290), 102 (347), 104,
185-6.
- totemisztikus nevek 53-8
(273-80).
- Tótfalusi Kis Miklós 149-50
(409).
- tő* ~ *tű* — *fok* 10, 12, 16.
- tővéghangzó: Árpád-kori ~k
15, 48, 104; *-otu, -etü*
215-6, 218-9; ~ és előhang-
zó 104-5, 235 (457-8);
sorvadó ~ probl. 186-7,
218; megörzött ~ 130-2
(381-4), 134-5 (387-9),
184-6.
- Trócsányi Zoltán 251 (482).
- tumetive* (HB.) 129 (380).
- turku* (TA.) > *torok* 10, 16, 40.
- Tuyütüm* > *Töhötöm* 48 (266),
64 (290), 93 (333).
- tűz* ~ *tőz* < **tűsz* ~ **tősz*
256-7 (488-9).

U-ZSI

- u, v, uu, uv, vv, w hangértéke
130-1 (381, 383-4) 136 (390)
138-9 (394).
- udvar < udvor 60 (284), 63
(288).
- uimaggomuc (HB.) 129 (381).
- újraragozás (elemisméltés) 179,
181, 185, 229 (448).
- ulud (ÖMS.) 220, 256 (488),
260 (494).
- uluues megalia (TA.) 11.
- unuttei (HB.) 229-32 (447-52).
- uolov (HB.) > való 167-74.
- urodum (ÖMS.) 242-3 (468-9).
- uromk. (HB.) 129-30 (381).
- ügy — víz 19, 203, 257 (490).
- uldöz ~ öldöz < öl 219-20.
- v, u, uu, uv, vv, w hangértéke
130-1 (381, 383-4), 136
(390), 138-9 (394).
- való ~ vala, valék 173-4.
- vál(ik), választ 235-6 (458-9).
- Vámbéri Ármin 53 (274).
- a Vári regestrumból: részlet
és m. fordítás 103; ny.tört.
tanulmányok 103-5.
- vejsze, véssz 30, 38, 60-1
(284-5).
- verselés: finnugor 246 (473-4);
pogánykori m. 241-50
(475-80), 254-5 (485-7);
ÖMS. ve 243-51 (470-81).
- világ—villog < vil-
193, 238 (461-2).
- vilamodat ~ villamat — vir-
radat 192-3.
- vitézi élet kifejezései 29.
- víz — ügy 19, 203, 257 (490).
- vízes — vides 238 9 (462-4),
241 (466).
- vogmuc (HB.) 129-30 (381).
- Vylag uilaga, vylagumtul
(ÖMS.) 237-8 (461-),
251 (481).
- Walasth (ÖMS.) 235-7 (458-9,
461).
- wklélue (ÖMS.) 256 (488),
258-61 (492-5).
- ysa (HB.) 126-7 (376-7).
- Wichmann György 93-4 (334),
130 (382), 132 (384), 134
(388), 140 (396), 237 (461).
- zakadat (TA.) 10, 13.
- ziget zadu (TA.) 11.
- Zilah < Szilok, Szilgy 48
(266), 50 (269-70), 241
(466).
- zilu kut (TA.) 10.
- zolgálatonak (Jókk.) 216-8.
- Zolnai Gyula 125 (375), 150-1
(410), 184, 230 (449).
- zumtuchel (HB.) 129 (380-1).
- Zsirai Miklós 63 (288), 92-4
(331, 334).